

Wpłyneło do Dziekanatu WZiKS
Dnia 06.09.2023
Podpis: [podpis]
Wrocław, 04.09.2023 r.

Prof. dr hab. Czesław Zając

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr Aleksandry Mazurek

pt.: „**Praktyki sukcesji w fundacjach rodzinnych na przykładzie polskich i amerykańskich organizacji**”, napisanej pod kierunkiem naukowym

dra. hab. Ewy Bogacz-Wojtanowskiej, prof. UJ

Podstawę formalną sporządzenia niniejszej recenzji stanowi Pismo z dnia 12 lipca 2023 roku, skierowane do mnie przez prof. dr hab. Marka Bugdola, Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, informujące o powołaniu mnie przez tę Radę Uchwałą z dnia 23 czerwca 2023 r. na recenzenta w/w rozprawy doktorskiej. Podstawę prawną natomiast – Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. z 2017 roku poz. 1789 z późn. zm.).

I. Ogólna charakterystyka rozprawy

Wymieniona powyżej rozprawa doktorska - owoc badań naukowych przeprowadzonych przez jej Autorkę, mgr Aleksandrę Mazurek, jest poświęcona problematyce sukcesji w fundacjach rodzinnych, rozpatrywanej na przykładzie tego rodzaju polskich i amerykańskich organizacji.

Wyżej wymieniony przedmiot zainteresowań badawczych Autorki recenzowanej rozprawy, został poddany przez Nią analizie i ocenie w wymiarze teoretycznym – na bazie studiów nad literaturą przedmiotu oraz publikowanych wyników badań przeprowadzonych przez różnych badaczy, jak również w wymiarze praktycznym – na podstawie rezultatów własnych, jakościowych badań empirycznych. Te

badania jakościowe, przeprowadzone na bazie metody wielokrotnego studium przypadku, zostały przez Nią przeprowadzone, przy wykorzystaniu wywiadów zogniskowanych z przedstawicielami fundacji rodzinnych - obiektów jej badań - oraz ekspertów, obdarzonych wiedzą specjalistyczną odnośnie eksplorowanego zagadnienia. Przedmiotem wieloczynnikowej analizy i oceny dokonanej przez Doktorantkę były przede wszystkim wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania sukcesji, jej przebieg i elementy składowe w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych, z uwzględnieniem specyfiki tych organizacji.

Wymienione zagadnienie stanowi złożony oraz wielowymiarowy problem badawczy, trudny do naukowej eksploracji. Jest to zrazem zagadnienie interesujące poznawczo, ważne dla teorii i praktyki zarządzania.

Kandydatka do stopnia naukowego doktora już we Wstępie rozprawy podkreśla, że „międzypokoleniowy transfer władzy i majątku towarzyszy cywilizacjom już od czasów starożytnych. Jest wynikiem naturalnego następstwa pokoleń i stanowi jeden z podstawowych elementów dynamiki rodzinnej” Słusznie dalej Ona zaznacza, że „szukając przyczyn obecnej kondycji sukcesji w polskich organizacjach, należy uwzględnić fakt, iż od końca XVIII wieku, aż do 1989 roku, polskie społeczeństwo nie miało możliwości swobodnego kształtowania postaw pro sukcesyjnych, jak i doskonalenia samego procesu przekazywania władzy, wiedzy i majątku kolejnym pokoleniom” (s. 7).

Doktorantka trafnie także dostrzega, że „wielowiekowe tradycje sprawiły, że pomimo tak turbulentnych wydarzeń historycznych ostatnich trzech stuleci, możliwa była ponowna odbudowa sektora organizacji pozarządowych w III Rzeczypospolitej. (...) Trzeci sektor zwany też sektorem obywatelskim, jest przestrzenią zagospodarowaną przez formalne i nieformalne inicjatywy i organizacje, których różnorodność celów wynika z reprezentacji interesów mniejszych lub większych grup społecznych. Skupia organizacje rejestrowe oraz nieformalne inicjatywy, grupy, struktury, które pomimo braku rejestracji również są wyrazem obywatelskiego działania. Organizacje te, działając na rzecz

wszystkich grup społecznych, realizują szeroki wachlarz celów, na czele ze sportem i rekreacją, kulturą i sztuką oraz edukacja i wychowaniem. Ich aktywność uzupełnia działalność państwa, obejmując także obszary przezeń niezagospodarowane lub zagospodarowane jedynie częściowo. (...) Badania rodzimych organizacji trzeciego sektora prowadzone są przez Stowarzyszenia Klon/Jawor od 1990 roku. Jednak pomimo wsparcia zagranicznego i licznych inicjatyw krajowych, polski trzeci sektor wciąż znajduje się na wczesnym etapie swojego rozwoju” (s. 8). Następnie zauważa Ona, że „sytuacja amerykańskich organizacji pozarządowych była istotnie odmienna. (...) Organizacje non-profit, rozwijające się nieprzerwanie od początków amerykańskiej państwowości, odpowiadają za obszary życia społecznego, które w większości krajów są domeną administracji publicznej. (...) Oparty na stabilnym prawodawstwie i wysokim zaangażowaniu społecznym, sektor non-profit stanowi nieodłączny element życia Amerykanów” (s. 9).

Autorka rozprawy zwraca również uwagę, że „odmienność sektorów pozarządowych w Polsce i Stanach Zjednoczonych jest wyjątkowo wyraźna. (...) w obu przypadkach dotyczące je problemy strukturalne, obok kwestii finansowania działań, ich skuteczności czy uzależnienia się od pozostałych sektorów, należy uzupełnić o wyzwania związane ze skuteczną sukcesją organizacyjną. Jest ona nierozdzielnie związana z pojęciem rodziny, w której najłatwiej o długofalowe procesy międzygeneracyjne. Zarządzanie sukcesją w rodzinnych organizacjach prywatnych jest znanym i szeroko eksponowanym badawczo tematem. Powodem tego jest fakt, że tylko niewielki odsetek form rodzinnych jest zdolny kontynuować działalność w kolejnym pokoleniu, a jako główna przyczynę tak słabego wyniku wskazuje się właśnie niedostatki w planowaniu i zarządzaniu sukcesją. Natomiast procesy te w rodzinnych organizacjach pozarządowych wciąż są niedostatecznie rozpoznane. (...) Polscy badacze nurtu family business, od lat opisują dynamikę sukcesji, analizując jej przebieg z wielu perspektyw, nie ustępując badaczom zagranicznym. Sytuacja ta

nie znajduje jednak odzwierciedlenia w badaniach nad sukcesją w polskich organizacjach pozarządowych. (...) Analiza literatury dowiodła, że zagadnienie sukcesji w organizacjach pozarządowych, a w szczególności w konkretnym ich typie, jakim są fundacje rodzinne, stanowi istotną lukę badawczą. Jej istnienie, a także konieczność wypełnienia, podkreślają badacze zagraniczni. Zaznaczają oni, że badania w krajach innych niż Stany Zjednoczone, a w szczególności badania porównawcze, są wielką szansą na wkład w rozwój wiedzy na temat sukcesji w sektorze pozarządowym, rozszerzając je o nieznane dotąd obszary” (s. 10-11).

Dlatego wybór przedmiotu badań oraz problematyki rozprawy dokonany przez mgr Aleksandrę Mazurek, oceniam jako w pełni trafny.

Praca składa się z 256 stron tekstu obejmującego: streszczenie i słowa kluczowe w języku angielskim, spis treści, wstęp, 5 rozdziałów, zakończenie, słownik pojęć, bibliografię, spisy: rysunków, tabel i rysunków oraz 4 załączniki. Wzbogacona została 16 tabelami oraz 13 rysunkami.

Wykorzystana w pracy bibliografia obejmuje łącznie aż 290 pozycji bibliograficznych, na które składają się przede wszystkim monografie i artykuły z czasopism naukowych rodzimych i zagranicznych w języku polskim i języku angielskim, kilka aktów prawnych oraz nieliczne, w porównaniu z opracowaniami zwartymi, źródła bibliograficzne zaczerpnięte z Internetu. Struktura oraz aktualność publikacji, na które powołuje się Autorka recenzowanej pracy doktorskiej, nie rodzą wątpliwości, a ich liczba znacznie wykracza poza obowiązujące w tym zakresie, niepisane standardy. Można by z powodzeniem „obdzielić” nimi 2 prace doktorskie.

II. Ocena warstwy merytorycznej i metodycznej rozprawy

We Wstępie do rozprawy Doktorantka sformułowała: przesłanki podjęcia na warsztat badawczy zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań w swojej dysertacji, lukę badawczą, problem badawczy, cel pracy oraz pięć pytań

badawczych. Przedstawiła także syntetycznie metodologie i metodykę badań własnych, jak również zaprezentowała strukturę swojej rozprawy, opisując zawartość poszczególnych jej rozdziałów. Wyżej wymienione elementy warstwy koncepcyjno-metodycznej pracy, ze szczególnym uwzględnieniem: celu badań, wybranego paradygmatu badawczego, metody i technik badawczych, aspektów etycznych oraz ograniczeń własnych badań empirycznych, ich zakresu i etapów realizacji oraz procedurę, przebieg i narzędzia prowadzonych przez Siebie badań jakościowych w fundacjach i z udziałem ekspertów, zostały szerzej i dokładniej opisane w trzecim rozdziale rozprawy, zatytułowanym „Metodyka badań nad sukcesją w fundacjach rodzinnych”.

Autorka rozprawy dogłębnie rozpoznała lukę badawczą oraz konkretnie wyjaśniła jej istotę. Problem badawczy został przedstawiony przez Nią jako „trzy główne problemy badawcze. Obejmowały one (A) rozpoznanie uwarunkowań, przebiegu i elementów składowych sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i Stanach Zjednoczonych, (B) zrozumienie znaczenia zarządzania sukcesją w organizacji dla zdolności skutecznego przeprowadzenia tego procesu, w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych oraz (C) opisanie charakterystycznych elementów występujących w procesie sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i stanach zjednoczonych, wynikających ze specyfiki polskiego i amerykańskiego sektora pozarządowego”. W zasadzie jest to jeden złożony problem badawczy, który można byłoby sformułować w postaci pytania: Jakie są uwarunkowania, przebieg, elementy składowe i elementy charakterystyczne w procesie sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i Stanach Zjednoczonych oraz jakie znaczenie ma zarządzanie sukcesją dla skutecznego przeprowadzenia tego procesu? Ponadto sformułowanie „główne problemy badawcze” sugeruje, że Doktorantka, sformułowała także poboczne (cząstkowe) problemy badawcze - a tych jest brak. Zresztą słusznie zrezygnowała Ona z ich opracowania, gdyż w zakresie metodyki prac doktorskich z reguły formułuje się jeden problem badawczy.

Celem naukowym opracowania jest „poznanie zrozumienie przebiegu procesu sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i Stanach Zjednoczonych”. Odczuwam pewien niedosyt w tym sformułowaniu celu pracy, gdyż zabrakło w nim aspektu aksjologicznego (ocena), czy postulatywnego. Ponadto mgr Aleksandra Mazurek nie opracowała celów cząstkowych (szczegółowych), które stanowiłyby uzupełnienie i dopełnienie celu głównego.

Autorka rozprawy sformułowała także pięć następujących pytań badawczych:

- „Co warunkuje wewnętrzne i zewnętrzne zainicjowanie procesu sukcesji w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych?”
- „Jakie działania i etapy procesu sukcesji można wyodrębnić w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych?”
- „Jakie elementy, oprócz wiedzy i władzy, stanowią przedmiot sukcesji w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych?”
- „Jak na powodzenie procesu sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i Stanach Zjednoczonych, wpływają działania zarządcze rodziny założycielskiej, a jakie rady organizacji?”
- „Jakie charakterystyczne elementy występują w przebiegu procesu sukcesji w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych?”

Zaprezentowana przez Doktorantkę warstwa koncepcyjno-metodyczna rozprawy zasadniczo nie budzi wątpliwości. Jednak, poza wyżej wymienionymi przeze mnie drobnymi zastrzeżeniami odnośnie sformułowania problemu badawczego i celu pracy, nie dostrzegam w niej innych mankamentów.

Biorąc pod uwagę charakter rozważanej problematyki oraz zastosowane przez Autorkę pracy podejście jakościowe (analizę jakościową) w empirycznej eksploracji tej problematyki uważam, że zasadnie zrezygnowała Ona z formułowania hipotez badawczych.

Recenzowana praca ma charakter teoretyczno–empiryczny. Badania empiryczne przeprowadzone przez mgr Aleksandrę Mazurek bazowały na

podejściu jakościowym. Jakościowy wymiar tych badań nawiązuje do paradygmatów: interpretatywno-symbolicznego oraz neopozytywistycznego, wpisujących się w nurt metaforyczny oraz nurt krytyczny w naukach o zarządzaniu.

Podejście badawcze zastosowane przez Doktorantkę, bazujące na „podstawie epistemologicznej pluralizmu metodologicznego, wspieranej pragmatyzmem poznawczym”, przy wykorzystaniu wielokrotnego studium przypadku oraz technik badawczych (analiza dokumentacji, wywiady zogniskowane z przedstawicielami fundacji rodzinnych i ekspertami) jest, według mnie, prawidłowe, adekwatne do istoty, charakteru, zakresu oraz przedmiotu badań.

W mojej ocenie warstwa koncepcyjno-metodyczna rozprawy, zaprojektowana przez jej Autorkę, w pełni umożliwiła Jej rozwiązanie problemu badawczego oraz osiągnięcie celu, które zostały określone we Wstępie. Pozwoliła również na udzielenie odpowiedzi na wszystkie sformułowane pytania badawcze. Za wartościowe elementy recenzowanej pracy uznaję rezultaty studiów nad literaturą przedmiotu, a zwłaszcza wyniki własnych badań empirycznych Doktorantki:

- usystematyzowanie wiedzy oraz autorską konceptualizację pojęć i zagadnień związanych z pojęciem fundacji traktowanych jako część sektora pozarządowego, ukazanych w przekroju historycznym na tle specyfiki tego sektora, otoczenia prawnego i organizacyjnego oraz rodzinnego charakteru, tego rodzaju organizacji,
- wartościową charakterystykę sukcesji w organizacjach rodzinnych oraz organizacjach pozarządowych;
- rzetelną, krytyczną, ale zrazem i konstruktywną analizę bogatej, rodzimej i zagranicznej literatury przedmiotu, która stanowi solidny fundament do rozważań ogólnych odnośnie problematyki pracy oraz przedmiotu badań i daje podstawę do prawidłowego zaprojektowania badań empirycznych, wysoki poziom dyskursu naukowego;

- solidną charakterystykę wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, przebiegu oraz elementów składowych sukcesji w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych, a także charakterystykę wpływu działań zarządczych rodziny założycielskiej i rady fundacji na sukces (powodzenie) sukcesji, stanowiącej efekt rzetelnej analizy i oceny wyników własnych badań empirycznych, poświęconych tej problematyce;
- rzetelne pod względem warsztatowym przedstawienie rezultatów własnych jakościowych badań empirycznych, uzyskanych poprzez przeprowadzenie wywiadów zogniskowanych z przedstawicielami fundacji rodzinnych oraz ekspertami, przy użyciu kwestionariuszy skategoryzowanych odnośnie w/w problematyki, stanowiącej przedmiot Jej badań;
- wartościową, stojącą na wysokim poziomie analizę porównawczą sukcesji w fundacjach rodzinnych w Polsce i Stanach Zjednoczonych, której wyniki dały możliwość udzielenia odpowiedzi na wszystkie sformułowane pytania badawcze;
- wysoką wartość poznawczą i utylitarną wniosków zawartych w dyskusji nad uzyskanymi wynikami badań własnych, rekomendacji (implikacji) dla praktyki, wynikających z analizy i oceny tych wyników oraz wskazanych kierunków dalszych badań nad problematyką - która stanowi przedmiot rozważań.

Jedyna moja uwaga dotyczy tytułu czwartego rozdziału: „Sukcesja w polskich i amerykańskich fundacjach rodzinnych”, który według mnie, niewiele różni się on od tytułu całej rozprawy.

III. Uwagi szczegółowe odnośnie językowej i redakcyjnej strony pracy

Praca napisana została w sposób komunikatywny. Jest staranna pod względem redakcyjnym. W tekście nie dostrzegłem usterek interpunkcyjnych, ani językowych. Tekst został opatrzony tabelami i rysunkami, co ułatwia jego percepcję. Chociaż, biorąc pod uwagę objętość pracy, tych form graficznych

mogłoby być znacznie więcej, co uczyniłoby go jeszcze bardziej „przyjaznym” dla czytelnika”.

IV. Konkluzja

Nieliczne uwagi krytyczne i polemiczne nie pomniejszają ogólnej, pozytywnej oceny pracy. Mgr Aleksandra Mazurek sformułowała i samodzielnie rozwiązała ważny problem naukowy, wykazała ogólną wiedzę teoretyczną w obszarze tematycznym rozprawy oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jej rozprawa może być uznana jako przyczynek badawczy dla teorii i praktyki zarządzania.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. „Praktyki sukcesji w fundacjach rodzinnych na przykładzie polskich i amerykańskich organizacji”, lokuje się w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku. W związku z powyższym wnoszę o jej przyjęcie i stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Aleksandry Mazurek do dalszych etapów postępowania doktorskiego. Jednocześnie biorąc pod uwagę walory w/w rozprawy, na które wskazałem w swojej recenzji, wnioskuję o jej wyróżnienie.

Czesław Zając

